

ΔΥΟ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΗΣ ΜΕΤΑ - ΚΕΥΝΣΙΑΝΗΣ ΘΕΩΡΙΑΣ

Τοῦ κ. ΙΩΑΝΝΟΥ ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΥ

Ἡ μετα - Κεϋνσιανὴ θεωρία ἀσχολεῖται μὲ τὰ προβλήματα τῆς οἰκονομίας, ἡ ὁποία δὲν εὐρίσκεται ἐν ἰσορροπία.

Διὰ τὸν χειρισμὸν τῶν προβλημάτων αὐτῶν, ἡ μετα - Κεϋνσιανὴ θεωρία ἀναλύει τὰς συνθήκας τὰς ἀπαιτουμένας διὰ μίαν σταθερὰν ἐπέκτασιν, ἡ ὁποία ὡς βάσιν ἔχει τὸν ἐπιθυμητὸν ἢ ἠγγυημένον (warranted) ρυθμὸν μεγεθύνσεως, ὅπως προκύπτει ἀπὸ τὸ γνωστὸ ὑπόδειγμα τῶν Harrod-Domar.

Εἰς τὴν θεωρίαν αὐτὴν ἐξετάζονται οἱ προσδιοριστικοὶ παράγοντες τοῦ ἠγγυημένου ρυθμοῦ μεγεθύνσεως (μακροχρόνιος ἀνάλυσις), ὡς καὶ αἱ κυκλικαὶ ἀποκλίσεις τοῦ πραγματικοῦ ρυθμοῦ ὡς πρὸς τὸν ἠγγυημένον ρυθμὸν μεγεθύνσεως.

I. Διανεμητικὰ ἀποτελέσματα

Ἐνα χαρακτηριστικὸ τῆς μετα-Κεϋνσιανῆς θεωρίας εἶναι ὅτι ἡ διανομὴ τοῦ εισοδήματος ἐρμηνεύει τὴν οἰκονομικὴν δραστηριότητα. Ἡ μετα - Κεϋνσιανὴ θεωρία θεωρεῖ τὴν διανομὴν τοῦ εισοδήματος ὡς τὴν μεταβλητὴν ἐκείνην, ἡ ὁποία ἀμέσως συνδέεται πρὸς τὸν ρυθμὸν τῆς οἰκονομικῆς μεγεθύνσεως. Δηλαδή δύναται νὰ λεχθῆ ὅτι τὸ Μετα - Κεϋνσιανὸν Ὑπόδειγμα δεικνύει πῶς ὁ ἔλεγχος καὶ ὁ χειρισμὸς τοῦ ρυθμοῦ τῶν ἐπενδύσεων συνεπάγεται τὸν ἔλεγχον ἐπὶ τῆς διανομῆς τοῦ εισοδήματος καὶ τοῦ ἐπιπέδου τῶν κερδῶν.

Σύμφωνα μὲ τὸ ὑπόδειγμα αὐτό, τὸ ὁποῖον ἔτυχεν περαιτέρω ἐπεξεργασίας, ἀπὸ τοὺς Οἰκονομολόγους Joan Robinson¹ καὶ N. Kaldor κατὰ τὸ 1956, τὸ ἐθνικὸν εισόδημα ἀπαρτίζεται ἀπὸ τὸ εισόδημα τὸ προερχόμενον ἀπὸ τοὺς μισθοὺς (wage income) καὶ τὰ ἐπιχειρηματικὰ κέρδη.

Δηλαδή εἰς ἓνα οἰκονομικὸν σύστημα ἔχομεν ἀφ' ἐνὸς τὴν ἐργατικὴν τάξιν τῆς ὁποίας τὸ εισόδημα συνίσταται ἐξ ὀλοκλήρου ἀπὸ μισθοὺς καὶ ἡμερομίσθια ὡς ἀμοιβὴ ἔναντι τῶν προσφερομένων ὑπηρεσιῶν καὶ τὸ ὁποῖον εισόδημα

δαπανᾶται ἀποκλειστικῶς διὰ τὴν κάλυψιν τῶν καταναλωτικῶν τῶν ἀναγκῶν, καὶ ἀφ' ἑτέρου ἔχομεν τὴν κεφαλαιοκρατικὴν τάξιν (κεφαλαιούχους) τῶν ὁποίων τὸ εἰσόδημα ἐξ ὀλοκλήρου ἀποτελεῖται ἀπὸ τὰ κέρδη τὰ ὁποῖα πηγάζουν ἀπὸ τὴν κυριότητα (ἰδιοκτησίᾳ) τῶν μέσων παραγωγῆς. Τὰ κέρδη αὐτὰ ἀποτελοῦν καὶ τὴν μοναδικὴν πηγὴν χρηματοδοτήσεως τοῦ κεφαλαιουχικοῦ ἐξοπλισμοῦ. Εἰς τὸ ὑπόδειγμα δὲ αὐτό, τὰ κέρδη ἀποτελοῦν μέσον ἐλέγχου τοῦ ρυθμοῦ τῶν ἐπενδύσεων. Μὲ ἄλλα λόγια ἡ ἐργατικὴ τάξις καταναλίσκει ὅλον τὸ εἰσόδημά της (ὀριακὴ ροπὴ πρὸς ἀποταμίευσιν, $S_w = 0$), οἱ δὲ κεφαλαιούχοι διαθέτουν ὅλον τὸ εἰσόδημά των διὰ ἐπενδυτικοῦς σκοποῦς (ὀριακὴ ροπὴ πρὸς ἀποταμίευσιν, $s_p = 1$). Τὸ οὐσιῶδες σημεῖον εἶναι ὅτι μία ὁμὰς λαμβάνει μισθοὺς καὶ ἡμερομίσθια, προσδιοριζόμενα ἀπὸ τὸν μηχανισμόν τῆς ἀγορᾶς (προσφορά καὶ ζήτησις) καὶ ἀπὸ συλλογικὰς συμβάσεις, ἡ δὲ ἄλλη ὁμὰς, λαμβάνει τὸ ὑπολειμματικὸν εἰσόδημα ὄλων τῶν παραγωγικῶν μονάδων τοῦ συστήματος.

Ἐχοντες ὑπ' ὄψιν τὴν «κλασσικὴν» ὑπόθεσιν, ὅτι ἡ ἐργατικὴ τάξις καταναλίσκει ὅλο τὸ εἰσόδημά της, ἐνῶ οἱ κεφαλαιούχοι τὸ ἀποταμιεύουν καὶ τὸ ἐπενδύουν, συμπεραίνομεν ὅτι τὸ σύνολον τῶν μισθῶν καὶ ἡμερομισθίων, πρέπει νὰ ἰσοῦται μὲ τὴν ἀξίαν τῶν καταναλωτικῶν ἀγαθῶν. Ἐπίσης τὸ σύνολον τῶν κερδῶν ὡς εἰσόδημα τῶν κεφαλαιούχων, ἰσοῦται μὲ τὴν ἀξίαν τῶν παραχθέντων ἐπενδυτικῶν ἀγαθῶν. Ὑψηλότερος ρυθμὸς μεγεθύνσεως, συνεπάγεται διαφορετικὴ κατανομὴ τοῦ εἰσοδήματος, ὃ δὲ λόγος κερδῶν πρὸς μισθοὺς θὰ εἶναι μεγαλύτερος. Ἀφ' ἑτέρου, χαμηλότερος ρυθμὸς μεγεθύνσεως, τῶν λοιπῶν παραγόντων παραμενόντων ἀμεταβλήτων —τεχνολογικαὶ συνθήκαι παραγωγῆς, χρηματικὸς μισθός—, σημαίνει χαμηλότερον λόγον κερδῶν πρὸς μισθοὺς. Τὰ ἀνωτέρω εἶναι δυνατόν νὰ τύχουν ἀλγεβρικῆς ἀναλύσεως, στηριζόμενοι εἰς τὸ ὑπόδειγμα τοῦ καθηγητοῦ N. Kaldor. Ὁ Kaldor, εἰς τὸ ὑπόδειγμά του, δικνύει πῶς ἡ «ἀρχὴ τοῦ πολλαπλασιαστοῦ», εἶναι δυνατόν νὰ ἐφαρμοσθῇ διὰ τὸν προσδιορισμὸν τῆς σχέσεως, μεταξὺ τιμῶν καὶ μισθῶν, ἐὰν ληφθῇ ὡς δεδομένον τὸ ἐπίπεδον τοῦ προϊόντος καὶ τῆς ἀπασχολήσεως ἢ διὰ τὸν προσδιορισμὸν τοῦ ἐπιπέδου τῆς ἀπασχολήσεως, ἐὰν ἡ σχέσις μεταξὺ τιμῶν καὶ μισθῶν ληφθῇ ὡς δεδομένη. Κατὰ τὸν Kaldor, τὰ κέρδη εἶναι συνάρτησις τῶν ἐπενδύσεων καὶ τῶν ροπῶν πρὸς ἐπένδυσιν καὶ ἀποταμίευσιν.

Ἄς ὑποθέσωμεν ὅτι ἡ οἰκονομία μας ἀποτελεῖται ἀπὸ n ἐπιχειρήσεις, m κεφαλαιούχους καὶ q ἐργάτας, ὁπότε θὰ εἶναι :

$$Y_\tau \sum_{i=1}^n Y_i = Y_1 + Y_2 + \dots + Y_n \quad (1)$$

$$P = \sum_{j=1}^m P_j = P_1 + P_2 + \dots + P_m \quad (2)$$

$$W = \sum_{k=1}^q W_k = W_1 + W_2 + \dots + W_q \quad (3)$$

όπου Y_i = καθαράι πωλήσεις ή τὸ προϊόν τῆς i ἐπιχειρήσεως, P_i = κέρδη τῆς i ἐπιχειρήσεως, καὶ W = μισθοὶ—ἡμερομίσθια. Ἐξ ὀρισμοῦ εἶναι $Y \equiv P + W$ (4). Ἀντικαθιστῶντες τὰς (1), (2) καὶ (3) εἰς τὴν (4) ἔχομεν :

$$\sum_{i=1}^n Y_i \equiv \sum_{j=1}^m P_j + \sum_{k=1}^q W_k \quad (5) \quad \text{ἢ} \quad \sum_{k=1}^q W_k \equiv \sum_{i=1}^n Y_i - \sum_{j=1}^m P_j \quad (6)$$

Πολλαπλασιάζοντες ἀμφότερα τὰ μέλη τῆς (6) μὲ s_w , ἔχομεν :

$$s_w = \left(\sum_{k=1}^q W_k \right) \equiv s_w \left(\sum_{i=1}^n Y_i \right) - s_w \left(\sum_{j=1}^m P_j \right) \quad (7)$$

Εἶναι γνωστὸν ἐκ τῆς μακροοικονομικῆς θεωρίας ὅτι ex post εἶναι πάντοτε :

$$I \equiv S \quad (8) \quad \text{καὶ} \quad S \equiv S_p + S_w \quad (9), \quad \text{ὅπου} \quad S_p = s_p P \quad \text{καὶ} \quad S_w = s_w W \quad \text{ἢ}$$

$$S \equiv I \equiv s_p P + s_w W \quad (10)$$

Θέτοντες τὰς σχέσεις (1) καὶ (2) εἰς τὴν 1. ἔχομεν :

$$\sum_{i=1}^n I_i \equiv s_p \left(\sum_{j=1}^m P_j \right) + s_w \left(\sum_{k=1}^q W_k \right) \quad (11)$$

Δι' ἀντικαταστάσεως τῆς (7) εἰς τὴν (11) λαμβάνομεν :

$$\sum_{i=1}^n I_i \equiv s_p \left(\sum_{j=1}^m P_j \right) + s_w \left(\sum_{i=1}^n Y_i \right) - s_w \left(\sum_{j=1}^m P_j \right) \equiv (s_p - s_w) \left(\sum_{j=1}^m P_j \right) + s_w \left(\sum_{i=1}^n Y_i \right) \quad (12)$$

Ἡ τελευταία σχέση γράφεται : $I \equiv (s_p - s_w) P + s_w Y$ (13), ἢ $(s_p - s_w) P \equiv I - s_w Y$.

Διαιροῦμεν ἀμφότερα τὰ μέλη τῆς (13) μὲ τὴν ποσότητα $Y (s_p - s_w)$, ὁπότε προκύπτει : $\frac{P}{Y} \equiv \frac{I}{(s_p - s_w)Y} - \frac{s_w}{(s_p - s_w)}$ (14). Ἡ σχέση (14) εἶναι ἡ θεμελιώδης ταυτότης τοῦ Kaldor.

Δεχόμενοι τὴν κλασσικὴν ὑπόθεση ($s_w = 0$, $s_p = 1$), ἡ (14) θὰ γραφῆ :

$$\frac{P}{Y} = \frac{I}{Y} \quad (15)$$

Ἡ (15) δεικνύει τὴν σχέσιν μεταξύ τῆς συμμετοχῆς τῶν ἐπενδύσεων εἰς

τὸ συνολικὸν προϊόν καὶ τῆς συμμετοχῆς τῶν κερδῶν εἰς τὸ συνολικὸν προϊόν. Ὅσον ὑψηλότερος εἶναι ὁ ρυθμὸς τῆς οἰκονομικῆς ἐπεκτάσεως (μεγεθύνσεως), ὡς ἀποτέλεσμα τοῦ ὑψηλοτέρου ἐπιπέδου ἐπενδύσεων, τόσον μεγαλύτερα θὰ εἶναι ἡ συμμετοχὴ (μερίδιον) τοῦ ἔθνικοῦ εισοδήματος τὸ ὁποῖον θὰ ἀπορροφᾶται ἀπὸ τοὺς κεφαλαιούχους ὑπὸ μορφήν κερδῶν, ἐνῶ μικρότερα θὰ εἶναι ἡ συμμετοχὴ (μερίδιον) τοῦ ἔθνικοῦ εισοδήματος, τὸ ὁποῖον λαμβάνει ἡ ἐργατικὴ τάξις.

Ἐὰν εἶναι $S_p \neq 1$, τότε ἓνα μέρος τοῦ εισοδήματος ἀπὸ τὰ κέρδη, διατίθεται διὰ ἀγορὰν καταναλωτικῶν ἀγαθῶν. Τότε ὅμως ἡ (14) γράφεται :

$$\frac{P}{Y} = \frac{1}{S_p} \cdot \frac{1}{Y} \quad (16)$$

Παρατηροῦμεν ὅτι αἱ ἐξισώσεις (15) καὶ (16) διαφέρουν μεταξύ των, ἐπειδὴ ἡ (16) περιλαμβάνει ἐπὶ πλέον καὶ τὸν ὄρον $1/S_p$, ἥτοι τὸ ἀντίστροφον τῆς ὀριακῆς ροπῆς πρὸς ἀποταμίευσιν τῶν κεφαλαιούχων. Ὅταν ἡ κεφαλαιουχικὴ τάξις διαθέτει τὸ ἡμισυ τοῦ εισοδήματός της, διὰ ἀγορὰν καταναλωτικῶν ἀγαθῶν, τὸ μερίδιόν της εἰς τὸ συνολικὸν ἔθνικόν εισόδημα θὰ εἶναι διπλάσιον.

Ὅταν ἡ ροπὴ πρὸς κατανάλωσιν τῶν κεφαλαιούχων εἶναι μεγαλύτερα ἀπὸ 0,5, τὸ μερίδιόν των ὑπὸ μορφήν κερδῶν θὰ εἶναι μεγαλύτερον.

Συνεπῶς δύο βασικοὶ παράγοντες προσδιορίζουν τὰς σχετικὰς συμμετοχὰς εἰς τὸ ἔθνικόν εισόδημα : α) ἡ ἀναλογία ἐπενδύσεων πρὸς τὸ συνολικὸν προϊόν καὶ β) ἡ ροπὴ πρὸς ἀποταμίευσιν τῶν κεφαλαιούχων.

Πρέπει νὰ τονισθῇ ὅτι ἐνδιαφερόμεθα διὰ τὴν κατανομὴν τοῦ εισοδήματος καὶ ὄχι διὰ τὸ ἐπίπεδον αὐτοῦ. Αἱ δύο αὐταὶ ἔννοιαι δὲν εἶναι ἀναγκαστικῶς ταυτόσημοι καὶ σύμφωνα μὲ τὴν μετα - Κεϋνσιανὴν θεωρίαν εἶναι δυνατόν τὸ ἐπίπεδον τοῦ εισοδήματος τὸ ὁποῖον ἀπορροφᾶται ἀπὸ τοὺς ἐργάτας νὰ αὐξάνεται, ὅσο μειοῦται τὸ μερίδιόν των (συμμετοχὴ) ἐπὶ τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος.

Ὅταν αἱ ἀποταμίεῦσις ἀπὸ τοὺς μισθοὺς εἶναι μέγεθος θετικόν, δηλ. ἐὰν $S_w > 0$, ὅπως ὑπεστήριξεν ὁ καθηγητῆς L. Pasinetti, ἡ ἀνωτέρω (14) σχέσις δὲν παρέχει ἀκριβῆ παρουσιάσιν τῶν διανεμητικῶν σχέσεων ἐνὸς συστήματος ὅπου $S_w > 0$ καὶ $S_p > 1$. Εἶναι φανερόν ὅτι ὅταν ἡ ἐργατικὴ τάξις πραγματοποιεῖ συγχρόνως καὶ ἀποταμίεῦσις, τὰς ὁποίας ἐν συνεχείᾳ ἐπενδύει εἰς κεφαλαιουχικὰ ἀγαθὰ, τότε τὸ εισόδημα τῶν ἐργατῶν θὰ ἀποτελεῖται ἀπὸ μισθοὺς καὶ ἡμερομίσθια ἀφ' ἐνὸς καὶ ἀφ' ἑτέρου ἀπὸ κέρδη ὡς ἀμοιβὴ τοῦ ἐπενδεδυμένου κεφαλαίου, ὥστε ἡ κατανομὴ τοῦ εισοδήματος εἰς μισθοὺς καὶ κέρδη ($Y \equiv P + W$), νὰ διαφέρει ἀπὸ τὴν κατανομὴν τοῦ εισοδήματος εἰς τοὺς ἐργάτας καὶ τοὺς κεφαλαιούχους καὶ τοῦτο διότι, ὡς ἐλέχθη, ἓνα μέρος τῶν κερδῶν ἀπορροφᾶται ἀπὸ τοὺς ἐργάτας ὡς ἀμοιβὴ τῶν πραγματοποιηθεισῶν ὑπ' αὐτῶν ἀποταμίεψεων.

Ἡ ἀναλογία μισθῶν πρὸς τὸ συνολικὸν εισόδημα προσδιορίζεται ἀπὸ τὴν

συμμετοχὴν (μερίδιον) τῶν ἐπενδύσεων εἰς τὸ συνολικὸν προϊόν καὶ ἀπὸ τὴν ὀριακὴν ροπὴν πρὸς κατανάλωσιν τῶν κεφαλαιούχων.

Κατὰ τὸν καθηγητὴν Pasinetti, τ' ἀνωτέρω συμπεράσματα ἐφώτισαν ἀρκετὰ τὴν παλαιὰν κλασσικὴν θεωρίαν, ὅσον ἀφορᾷ τὴν συμπεριφορὰν τῶν ἀποταμιεύσεων τῶν ἀτόμων ἐκείνων τὰ ὁποῖα ἀναλαμβάνουν τὰς διαδικασίας παραγωγῆς καὶ συσσωρεύσεως κεφαλαίων. Ἐπομένως ἡ σχέσις ἢ ὁποῖα δίδεται ἀπὸ τὴν (16), εἶναι δυνατὸν νὰ θεωρηθῇ ὡς ἀκριβὴς περιγραφὴ τῆς κατανομῆς τοῦ εἰσοδήματος, μεταξὺ μισθῶν καὶ κερδῶν, (nonwage income), ἐὰν τὸ S_p ὀρίζει τὴν ροπὴν πρὸς ἀποταμίευσιν τῶν κεφαλαιούχων. Τοῦτο ἰσχύει ἀνεξαρτήτως τῆς δεδομένης τιμῆς εἰς τὸ S_w .

Ἐνῶ ὑπάρχουν ἐνδείξεις ὅτι τὰ ἐπιχειρήματα τῆς μετα - Κεϋνσιανῆς θεωρίας ὅσον ἀφορᾷ τὴν κατανομὴν τοῦ εἰσοδήματος ἰσχύουν πλήρως διὰ μίαν οἰκονομίαν, ἢ ὁποῖα κυριαρχεῖται ἀπὸ μεγάλας βιομηχανικὰς ἐταιρεῖας, ἐν τούτοις, συστηματικὴ προσπάθεια πρὸς θεμελίωσιν τούτου, ἐγένετο μόλις προσφάτως. Ἡ ροπὴ πρὸς ἀποταμίευσιν τῆς κεφαλαιουχικῆς τάξεως ἀποβαίνει ἢ ροπὴ πρὸς ἀποταμίευσιν τοῦ ἐταιρικοῦ τομέως (δηλ. τοῦ τομέως τῶν ἐταιρειῶν) (corporate sector).

Τὰ συμπεράσματα τὰ ὁποῖα ἰσχύουν εἰς τὸ οἰκονομικὸν σύστημα, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖται ἀπὸ κεφαλαιούχους καὶ ἐργάτας, ἰσχύουν ἐπίσης καὶ εἰς τὸ οἰκονομικὸν σύστημα εἰς τὸ ὁποῖον κυριαρχοῦν οἱ μεγάλες ἐταιρεῖες.

Ὅσο μεγαλύτερον εἶναι τὸ ἐπίπεδον τῶν ἐπενδύσεων τὰς ὁποίας πραγματοποιεῖ ὁ ἐταιρικὸς τομεύς, τόσο ὑψηλότερον θὰ εἶναι τὸ μερίδιον τοῦ τομέως αὐτοῦ εἰς τὸ ἐθνικὸν προϊόν. Αἱ ἀποταμιεύσεις τῆς ἐργατικῆς τάξεως, ὅταν χρησιμεύουν ὡς μέσον χρηματοδοτήσεως τῶν ἐπενδύσεων, βελτιώνουν τὴν σχετικὴν θέσιν τῆς ὁμάδος αὐτῆς, ἔναντι τοῦ ἐταιρικοῦ τομέως.

Ἐπίσταται τὸ ἐρώτημα: τί κεῖται πίσω ἀπὸ τὴν συμπεριφορὰν τῆς ἀποταμιεύσεως; Κατὰ τὸν Kregel, ἡ ἐξήγησις εὐρίσκεται εἰς τὸ ἐπιτόκιον, πρὸς τὸ ὁποῖον αἱ ἐταιρεῖαι ἀποφασίζουσιν νὰ καταβάλουν τὰ μερίσματα. Ὅσο ὑψηλότερον εἶναι τὸ ἐπιτόκιον τοῦ μερίσματος καὶ κατὰ συνέπειαν χαμηλότερον τὸ ποσοστὸν κέρδους (r) τόσο μικρότερα θὰ εἶναι ἡ ὀριακὴ ροπὴ πρὸς ἀποταμίευσιν (S_p) τῆς ὁμάδος ἐκείνης, ἢ ὁποῖα λαμβάνει εἰσόδημα μὴ προερχόμενον ἀπὸ μισθοῦς καὶ ἡμερομίσθια. Κατὰ τὸν Eichner, τὸ κλειδί τῆς συμπεριφορᾶς τῶν ἀποταμιεύσεων τῶν μεγάλων ἐταιρειῶν, ἀποτελεῖ ἡ ἐφαρμοζομένη πολιτικὴ τιμολογήσεως. Θὰ πρέπει διὰ νὰ προκύψῃ ὑψηλότερον ποσοστὸν ἀποταμιεύσεως, ἢ μεγάλῃ ἐπιχείρησις νὰ αὐξήσῃ τό, πέραν τοῦ κόστους, περιθώριον, τὸ ὁποῖον καθορίζει ὡς τμῆμα τῆς τιμῆς. Δηλ. ἐνῶ ὁ Kregel συγκεντρώνει τὸ ἐνδιαφέρον του ἐπὶ τοῦ ποσοστοῦ παρακρατήσεως (r), διατηρῶν τὸ ἐπίπεδον τῆς τιμῆς σταθερὸν, ὁ Eichner ἐνδιαφέρεται διὰ τὸ ἐπίπεδον τῆς τιμῆς, διατηρῶν τὸ r σταθερὸν. Αἱ δύο ἐξηγήσεις συμπληρώνουν ἢ μία τὴν ἄλλην καὶ δὲν ἀντιτίθενται μεταξὺ τῶν.]

Αὐτὸ τὸ ὁποῖον προκύπτει ἀπὸ τὴν μετα - Κεϋνσιανὴν θεωρίαν, ὅσον ἀφορᾷ τὴν κατανομὴν τοῦ εἰσοδήματος, εὐχερέστερον ἐπαληθεύεται ἐμπειρικῶς.

παρά από την ανάλυσιν τῆς ὀριακῆς παραγωγικότητος, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ τὴν βᾶσιν τοῦ ἰσχύοντος νεοκλασσικοῦ ὑποδείγματος.

II. Οἱ Κεῦνσιανοὶ περιορισμοὶ

Τὸ δεύτερον χαρακτηριστικὸν σημεῖον τῆς μετα - Κεῦνσιανῆς θεωρίας, εἶναι ὅτι διατηρεῖ τὴν βασικὴν μέθοδον τῆς ἐγχρημάτου οικονομίας, ὅπως ἀκριβῶς τὴν περιγράφει ὁ Κεῦνς, εἰς τὴν Γενικὴν του θεωρίαν. Τοῦτο ὅμως προϋποθέτει τὰ ἑξῆς :

1) Τὴν ἀνάγκην νὰ θεωρηθοῦν τὸ πραγματικὸν προϊόν καὶ ἡ ἐργασία, ὡς νομισματικαὶ ροαί, τῆς πραγματικῆς ὕψεως ἀντανακλωμένης ἐπὶ τοῦ τμήματος προϊόντος τῶν ἐθνικῶν λογαριασμῶν, τῶν δὲ νομισματικῶν ροῶν ἐπὶ τῆς πλευρᾶς τῶν ἐσόδων. Ἡ μετα - Κεῦνσιανὴ θεωρία εἶναι μία θεωρία ἐγχρημάτου οικονομίας, ὅπου τὰ προϊόντα καὶ ἡ ἐργασία ἀνταλλάσσονται πρὸς κάτι ἄλλο, τὸ ὁποῖο ἔχει τὸ μοναδικὸ χαρακτηριστικὸ νὰ ἔχη μηδενικὸ ἢ ἀμελητέον κόστος παραγωγῆς, ὅπως ἐπίσης καὶ μηδαμινὴ ἐλαστικότητα ὑποκαταστάσεως, τὸ ὁποῖον, ἐν σχέσει πρὸς ὅ,τιδήποτε ἄλλο εἶναι κατάλληλον ὡς μέσον ἀνταλλαγῆς, καλούμενον «χρῆμα».

Ἐνῶ τοῦτο θὰ ἐφαίνετο ὅτι τὴν μετα - Κεῦνσιανὴν θεωρίαν τὴν θέτει κατὰ μέρος μόνον ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῆς βασικῆς μεταβλητῆς τοῦ Walras τοῦ νεοκλασσικοῦ ὑποδείγματος, εἰς τὴν πραγματικότητά περικλείει σημαντικῶς μεγαλύτερον βαθμὸν διαφορισμοῦ, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον δύναται νὰ γίνῃ ἀντιληπτὸν ὅταν ἐπισημανθοῦν καὶ ἐξετασθοῦν ὅλαι αἱ ἐπιπτώσεις μιᾶς νομισματικῆς οικονομίας. Ὑπάρχει σειρὰ οικονομικῶν ἰδρυμάτων σήμερα, ἀπὸ Ἐμπορικῆς Τραπεζῆς μέχρι τοὺς χρηματιστὰς, οἱ ὁποῖοι διενεργοῦν ἀγοραπωλησίας τοῖς μετρητοῖς, καὶ οἱ ὁποῖοι εἶναι εἰς θέσιν νὰ ἀποδυναμώσουν ἢ ἐνεργοποιήσουν τὰ διαθέσιμα χρηματικὰ ἀποθέματα κατὰ τῶν ἐξωγενῶν ταλαντεύσεων εἰς τὸ σύστημα, καὶ τὴν δυνατότητα ὅτι, ὡς ἀποτέλεσμα τῶν νομισματικῶν τούτων προσαρμογῶν τῶν ροῶν ἐμπορεύματος καὶ ἐργατικῶν, ἡ τιμὴ τῶν εἰς χρῆμα ἡμερομισθίων θὰ μεταβάλλεται ἀνεξαρτήτως τῆς πραγματικῆς τιμῆς τῶν ἡμερομισθίων.

2) Ἡ διάκρισις τοῦ ἐθνικοῦ προϊόντος καὶ τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος εἰς τὰς ἐπενδυτικὰς δαπάνας καὶ εἰς καταναλωτικὰς δαπάνας (non discretionary expenditures). Μία τῶν πλέον σημαντικῶν ἀντιλήψεων τοῦ Keynes, ἦτο ὅτι αἱ διακριτικαὶ δαπάναι (discretionary expenditures) δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ ἰσοῦνται μὲ τὰ διακριτικὰ ἢ κατὰ κρίσιν ἔσοδα (ἢ διαρροᾶς ἢ ἀποταμιεύσεις).

Ἐπομένως ex ante τὸ ἐπίπεδον τῶν προαιρετικῶν ἐκχύσεων, δύναται νὰ διαφέρῃ τοῦ ἐπιπέδου τῶν προαιρετικῶν διαρροῶν, ἐρχόμενος εἰς σφοδρὰν ἀντίθεσιν μὲ τοὺς κλασσικοὺς, οἱ ὁποῖοι ὑπεστήριζον τὴν ἰσότητά ἐπενδύσεων καὶ ἀποταμιεύσεων, ἀφοῦ κατ' αὐτοὺς, τόσον ἡ ἐπένδυσις ὅσον καὶ ἡ ἀποταμίευσις, διενεργοῦνται ἀπὸ τὸ αὐτὸ πρόσωπον.

3) 'Η ex - post ισότης μεταξύ διακριτικῶν δαπανῶν (ἐπενδύσεων), discretionary expenditures καὶ ἐσόδων (ἀποταμιεύσεων), ὡς τὴν μοναδικὴν συνθήκην διὰ τὴν ὑπαρξίν συνολικῆς ἰσορροπίας.

4) Αἱ κατὰ κρίσιν δαπάναι - προαιρετικαὶ δαπάναι (δηλ. αἱ ἐπενδύσεις), ἀποτελοῦν τὸν πρωταρχικὸν παράγοντα προσδιορισμοῦ τοῦ ἐπίπεδου τῆς οικονομικῆς δραστηριότητος. Τοῦτο σημαίνει ὅτι ἐὰν τὸ ἐπίπεδον τῆς οικονομικῆς δραστηριότητος, ἢ ἄλλως, ὁ ρυθμὸς τῆς οικονομικῆς ἐπεκτάσεως, πρέπει νὰ αὐξηθῇ, αὐτὸ ἐπιτυγχάνεται διὰ τῆς αὐξήσεως τοῦ ρυθμοῦ τῶν ἀναλαμβανομένων προαιρετικῶν δαπανῶν ἢ ἐπανεκχύσεων εἰς τὸ οἰκονομικὸν κύκλωμα. Ἐὰν δὲ προκύψῃ ἡ ex ante διάστασις τῶν δύο ροῶν δηλ. τῶν διακριτικῶν δαπανῶν καὶ διακριτικῶν ἐσόδων (ἀποταμιεύσεις), τότε θὰ πρέπει ἀναγκαστικῶς αἱ ἀποταμιεύσεις νὰ προσαρμοσθοῦν πρὸς τὸ ἐπίπεδον τῶν κατὰ κρίσιν δαπανῶν (discretionary expenditures), καὶ ὄχι νὰ συμβῇ τὸ ἀντίθετον.

'Η καπιταλιστικὴ τάξις προσδιορίζει τὴν σχετικὴν τῆς συμμετοχῆς εἰς τὸ συνολικὸν ἔθνικὸν προϊόν κατὰ τὴν διαδικασίαν νὰ ἀποφασίσῃ ποῖος θὰ εἶναι ὁ ρυθμὸς τῶν κατὰ κρίσιν δαπανῶν. Ὅσον περισσότερο ἐπενδύει ἡ τάξις αὐτῇ, τόσοσιν μεγαλύτερον θὰ εἶναι τὸ μερίδιόν τῆς, εἰς τὸ συνολικὸν προϊόν. Οἱ μετα - Κεϋνσιανοὶ οἰκονομολόγοι, ἔδειξαν ζωηρὸ ἐνδιαφέρον εἰς τοὺς παράγοντας προσδιορισμοῦ τοῦ ρυθμοῦ τῶν διακριτικῶν δαπανῶν (ἐπενδύσεων). Ὁ Kalecki εἰς τὸ ἔργον του «Studies in Economic dynamics», ἐπιχειρεῖ ἐπέκτασιν τῆς Κεϋνσιανῆς θεωρίας, ὑποστηρίζων ὅτι τὸ μέγεθος τῶν ἐπενδύσεων (1), ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ ὑφισταμένου ποσοστοῦ τοῦ κέρδους ἐν σχέσει πρὸς τὸ ποσοστὸν τοῦ κέρδους τὸ ὁποῖον προσδοκᾶται. Καὶ ὅσον τὸ κέρδος εἶναι μεγαλύτερον, ἐν σχέσει πρὸς τὴν ὑφισταμένην ἐπένδυσιν, τόσοσιν μεγαλύτερον θὰ εἶναι τὸ ἀναμενόμενον κέρδος ἐκ τῆς νέας ἐπενδύσεως.

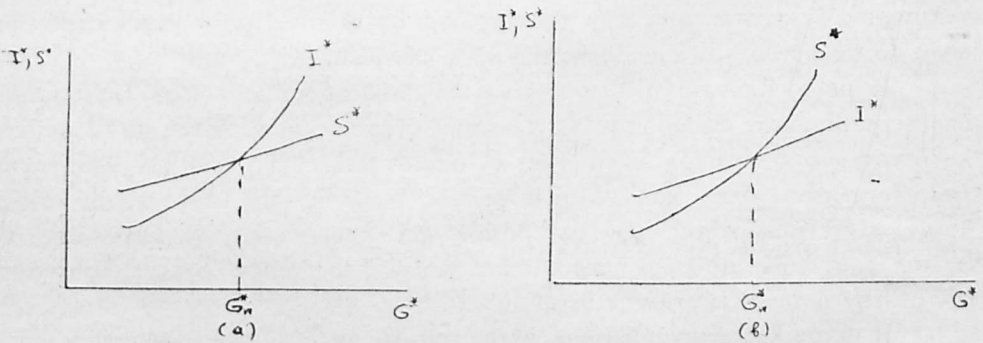
'Η μετα - Κεϋνσιανὴ θεωρία εἶναι συμβιβάσιμος μὲ πολλὰ διαφορετικὰ ὑποδείγματα, ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἐπενδυτικὴν συμπεριφορὰν, ἐκτὸς μὲ τὸ ἀποκαλούμενον «νεοκλασσικὸν» ὑπόδειγμα, τὸ ὁποῖον ἀνεπτύχθη ἀπὸ τὸν καθηγητὴν Dale Jorgenson, ὅπου κατ' αὐτὸν ὁ ρυθμὸς δαπάνης διὰ νέον πάγιον κεφάλαιον, εἶναι συνάρτησις τῶν μεταβολῶν τῶν ἀποδόσεων τοῦ κεφαλαίου, ἐν σχέσει πρὸς τοὺς μισθοὺς - ἡμερομίσθια, γεγονός τὸ ὁποῖον ἔρχεται εἰς ἀντίθεσιν μὲ τὴν μετα - Κεϋνσιανὴν θεωρίαν.

'Η μετα - Κεϋνσιανὴ θεωρία, ἐκτὸς τοῦ ὅτι ἀναλύει τὴν ἰσορροπίαν ἐπενδύσεων - ἀποταμιεύσεων, θέτει τὸ ἐρώτημα ποῖοι εἶναι οἱ βασικοὶ παράγοντες προσδιορισμοῦ τῶν διακριτικῶν δαπανῶν (discretionary expenditures) εἰς τοὺς διαφόρους τομεῖς τῆς οικονομίας.

Ὁ ρυθμὸς ἐπεκτάσεως τῶν διακριτικῶν δαπανῶν (ἐπενδύσεις), ἀποτελεῖ τὴν μίαν ἀπὸ τὰς τρεῖς βασικὰς μεταβλητὰς τὰς ἀπαιτούμενας διὰ τὴν ἀνάλυσιν μιᾶς μακροδυναμικῆς ἀνισορροπίας. Ἄλλη σπουδαία μεταβλητὴ εἶναι ἡ ἔννοια τοῦ ἡγγυημένου ρυθμοῦ ἐπεκτάσεως ὅπως δίδεται εἰς τὸ διόδειγμα τῶν Harrod - Domar. Ἐὰν ὁ ρυθμὸς ἐπεκτάσεως τῶν διακριτικῶν κατὰ κρίσιν δα-

πανών (I^*), δὲν ἰσοῦται μὲ τὸν ἠγγυημένον ρυθμὸν ἐπεκτάσεως (G_w^*), ἡ οἰκονομία θὰ παρεκλίνῃ ἀπὸ τὴν μακραινὸν τάσιν ἀναπτύξεως καὶ θὰ ἀρχίσῃ νὰ διαγράφη κυκλικὸν σχῆμα πέριξ τῆς γραμμῆς τάξεως.

Ἐτσι, ἡ μετα - Κεϋνσιανὴ ἀνάλυσις τῆς μακροδυναμικῆς ἀνισορροπίας ἀρχίζει ἐκ τῆς παρατηρήσεως τοῦ τρέχοντος ἢ πραγματικοῦ ρυθμοῦ μεγεθύνσεως, εἴτε πρόκειται περὶ τῆς οἰκονομίας ὡς συνόλου, G_a^* , εἴτε κάποιου συστατικοῦ αὐτῆς, ἔστω τῆς ἐπενδύσεως, I^* , ἐν σχέσει πρὸς τὸν ἠγγυημένον ρυθμὸν μεγεθύνσεως (ἐπεκτάσεως). Ὅσακις ὑπάρχει διάστασις μεταξὺ τῶν δύο, ἤτοι, G_o^* ἢ $I^* \neq G_w^*$ ἡ ἀνάλυσις παύει νὰ εἶναι ἐκείνη τῆς μακροχρονίου καὶ σταθερῆς ἐπεκτάσεως καὶ ἀντ' αὐτῆς καθίσταται κυκλικὴ κίνησις βραχείας περιόδου. Ὁ καθηγητῆς Pasinetti ἐχρησιμοποίησε τὴν ἀλγεβρικὴν μέθοδον, ἐνῶ ὁ Eichner τὴν γεωμετρικὴν μέθοδον προκειμένου νὰ παρουσιάσουν τὴν δυνατὴν δυναμικὴν πορείαν ἐπεκτάσεως τὴν ὁποίαν θὰ ἀκολουθήσῃ ἡ οἰκονομία, εὐθὺς ὡς ἡ οἰκονομία ἀπομακρυνθῇ ἐκ τοῦ ἠγγυημένου ρυθμοῦ ἐπεκτάσεως. Ὁ Eichner, εἰς τὸν κάθετον ἄξονα τοῦ διαγράμματός του, μετρᾷ τὸν ρυθμὸν ἐπεκτάσεως τῶν διακριτικῶν δαπανῶν, I^* , καὶ τὸν ρυθμὸν ἐπεκτάσεως τοῦ διακριτικοῦ εἰσοδήματος, S^* , ἐνῶ εἰς τὸν ὀριζόντιον μετρᾷ τὸν συνολικὸν ρυθμὸν ἐπεκτάσεως, G^* . Εἰς τὰ διαγράμματα ποὺ ἐπακολουθοῦν, ὁ Eichner, παρουσίασε δύο διαφορετικὰς καταστάσεις ἰσορροπίας, τῆς κυκλικῶς ἀσταθοῦς ἰσορροπίας καὶ τῆς σταθερῆς ἰσορροπίας.

Σταθερὰ ἰσορροπία θὰ ὀνομάσωμεν ἐκείνην, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐὰν ἡ οἰκονομία ἐκτραπῇ ἀπὸ τὴν σταθερὰν πορείαν ἐπεκτάσεως, λόγω τῆς ἐπενεργείας ἐξωτερικοῦ παράγοντος, τότε θὰ τεθοῦν εἰς κίνησιν δυνάμεις ποὺ θὰ ἐπαναφέρουν αὐτὴν εἰς τὸν ἐπιθυμητὸν ρυθμὸν ἐπεκτάσεως. Τὸ ἀντίθετον συμβαίνει εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς ἀσταθοῦς ἰσορροπίας. Ἐὰν ἡ ἰσορροπία θὰ εἶναι σταθερὰ ἢ ἀσταθῆς, θὰ ἐξαρτηθῇ ἀπὸ τὰς κλίσεις τῶν καμπύλων ἀποταμιεύσεως, S^* , καὶ ἐπενδύσεως, I^* . Τὸ διάγραμμα (α), ἐμφανίζει τὴν περίπτωσιν τῆς ἀστα-

θοῦς ἰσορροπίας, ἐνῶ τὸ διάγραμμα (β) τῆς σταθερᾶς ἰσορροπίας. Ποῖαι θὰ εἶναι αἱ κλίσεις τῶν καμπύλων S^* καὶ I^* , ἀπαιτεῖ ἐμπειρικὴν ἐξέτασιν, ὅπως παρατηροῦμεν ἀπὸ τὰ ἀνωτέρω διαγράμματα, ἢ κλίσις τῆς καμπύλης ἀποταμιεύσεως (ροπὴ πρὸς ἀποταμίευσιν), παίζει σημαντικὸν ρόλον, ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἐμφάνισιν σταθερᾶς ἢ ἀσταθοῦς ἰσορροπίας.

Ὁ Harrod, εἰς τὸ ὑπόδειγμά του, διακρίνει τρεῖς ρυθμοὺς ἀναπτύξεως, τὸν πραγματικὸν (G^*), τὸν ἠγγυημένον ἢ ἐπιθυμητὸν (G_w^*), καὶ τὸν φυσικὸν ρυθμὸν ἀναπτύξεως (G_n^*). Ἡ διάστασις λοιπὸν μεταξὺ πραγματικοῦ καὶ ἠγγυημένου ρυθμοῦ ἀναπτύξεως, θέτει εἰς ἐνέργειαν δυνάμεις αἱ ὁποῖαι μεγεθύνουν τὴν διαφορὰν μεταξὺ τῶν G^* καὶ G_w^* καὶ δημιουργοῦν προβλήματα οἰκονομικοῦ κύκλου. Βεβαίως ἡ διάστασις αὐτὴ δὲν δύναται νὰ συνεχισθῇ ἐπ' ἄπειρον, διότι εἰς τὸ σύστημα ὑπάρχει πάντοτε ἓνα ἀνώτατον καὶ κατώτατον ὄριον προσκρούσεως, τὸ ὁποῖον ἐπιβάλλεται ἀπὸ τὴν τεχνολογίαν, τὰς ἀνάγκας καταναλώσεως, τὸν πληθυσμὸν κ. ἄ. Τέλος, ἡ τρίτη σημαντικὴ μεταβλητὴ, ἢ ὁποῖα ἀπαιτεῖται διὰ τὴν ἀνάλυσιν τῆς μακροδυναμικῆς ἀνισορροπίας, εἶναι ὁ «φυσικὸς» ρυθμὸς ἀναπτύξεως, κατὰ τὸν Harrod, ἢ ἄλλως κατὰ τὴν Joan Robinson, ὁ «δυνητικὸς» ρυθμὸς ἀναπτύξεως (potential growth rate). Τόσον ὁ πραγματικὸς ρυθμὸς ἀναπτύξεως, G_a^* , ὅσον καὶ ὁ ἠγγυημένος ρυθμὸς G_w^* , ἀντανაკλοῦν τοὺς περιορισμοὺς ἐπὶ τῆς διαδικασίας ἀναπτύξεως, ἢ ὁποῖα προέρχεται ἀπὸ ἐνδογενεῖς δυνάμεις, ἐντὸς τοῦ οἰκονομικοῦ συστήματος. Ἀφ' ἑτέρου, ὁ «δυνητικὸς» ρυθμὸς ἀναπτύξεως G_p^* , ἀντανακλᾷ τοὺς περιορισμοὺς, οἱ ὁποῖοι ἐπιβάλλονται ἀπὸ ἐξωγενεῖς δυνάμεις ἐκτὸς τοῦ συστήματος, ὅπως ἀπὸ τὴν διαθεσιμότητα τῶν πλουτοπαραγωγικῶν πόρων καὶ ἀπὸ τὰς τεχνολογικὰς δυνατότητας.

Ἐκτὸς ἀπὸ τὴν σύγκρισιν τοῦ πραγματικοῦ ρυθμοῦ ἐπεκτάσεως, G_a^* , μὲ τὸν ἠγγυημένον ρυθμὸν ἐπεκτάσεως, G_w^* , προκειμένου νὰ προσδιορίσωμεν τὴν σταθερὰν πρόοδον τῆς οἰκονομίας, θὰ πρέπει νὰ συγκρίνεται καὶ ὁ ἠγγυημένος ρυθμὸς ἐπεκτάσεως G_w^* , μὲ τὸν δυνητικὸν ρυθμὸν ἀναπτύξεως, G_p^* , προκειμένου νὰ διαπιστώσωμεν ἐὰν ἡ διαθεσιμότητα τῶν ἐξωγενῶς προσφερομένων πόρων, καθιστοῦν τὴν σταθερὰν πρόοδον τῆς οἰκονομίας κατορθωτὴν ἢ ἐπιθυμητὴν.

Τὸ κρίσιμον σημεῖον εἶναι ἐὰν ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀνέργων, μειοῦται ἢ αὐξάνει, τούτου ἐξαρτωμένου ἐὰν τὸ G_w^* εἶναι μεγαλύτερον ἢ μικρότερον ἀπὸ τὸ G_p^* . Ὑπάρχει, φυσικά, ὁ ἀληθὴς Χρυσοῦς Αἰὼν, (The Golden Age), κατὰ τὸν ὁποῖον δὲν ἀποτελεῖ μόνον ὁ ἠγγυημένος ρυθμὸς ἀναπτύξεως, G_w^* , τὸν ἐπιθυμητὸν ρυθμὸν ἀναπτύξεως, ἀλλὰ πέραν αὐτοῦ ἀπαιτεῖται ὅπως, $G_a^* = G_w^* = G_p^*$. Ἐπὶ πλέον ὑπάρχει καὶ ὁ χωλαίνων Χρυσοῦς Αἰὼν (Limping Golden Age), κατὰ τὸν ὁποῖον ἂν καὶ $G_a^* = G_w^*$ (ἐπιθυμητὸς ρυθμὸς ἀναπτύξεως), ἐν τού-

τοίς ὑφίσταται ἢ ἀνισότης $G_w^* < G_p^*$, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον σημαίνει τὴν αὐξησιν τῶν ὑποαπασχολουμένων ἐργατῶν.

Ὁ ρυθμὸς μεγεθυντικῆς ἰσορροπίας, ὁμοιάζει πρὸς τὴν κόψιν τοῦ ξυραφιοῦ «razor's edge», διότι μία ἀπομάκρυνσις τοῦ πραγματικοῦ ρυθμοῦ ἀπὸ τὸν ρυθμὸν μεγεθυντικῆς ἰσορροπίας ἢ ἡγγυημένον ρυθμὸν (G_w^*), ὀδηγεῖ εἰς ὑφεςιν ἢ ἔντασιν καὶ κρίσιν.

Τέλος, ὑπάρχει καὶ ὁ νόθος Χρυσοῦς Αἰὼν (Bastard Golden Age), κατὰ τὸν ὁποῖον ἂν καὶ ἰσχύει $G_a^* = G_w^* = G_p^*$ (ἐπιθυμητὸς ρυθμὸς ἀναπτύξεως), ὁ πραγματικὸς μισθὸς (w/p), ὁ ὁποῖος ἐπιβάλλεται ἀπὸ τὸν ρυθμὸν τῆς οἰκονομικῆς ἐπεκτάσεως (ἀναπτύξεως), ὑστερεῖ ἀπὸ ἐκεῖνον, τὸν ὁποῖον οἱ ἐργάται εἶναι πρόθυμοι νὰ ἀποδεχθῶν.

Τὸ ἀποτέλεσμα, καθὼς οἱ ἐργάται ἐπιδιώκουν τὴν ὑψωσιν τῶν χρηματικῶν μισθῶν (w), εἶναι ὁ γνωστὸς εἰς ὅλους σπειροειδῆς πληθωρισμός, ἢ σπειροειδῆς ἄνοδος τῶν μισθῶν καὶ τῶν τιμῶν (wage - price inflationary spiral), με ἐπίδρασιν ἐπὶ τοῦ ἡγγυημένου ρυθμοῦ ἀναπτύξεως, G_w^* , ὅπως ἐπίσης καὶ ἐπὶ τοῦ μεριδίου τῶν μισθῶν - ἡμερομισθίων ἐπὶ τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- (1) Eichner, A. S., The megacorp and oligopoly : Microfoundations of macrodynamics. New York, Cambridge University Press, 1976.
- (2) Kaldor, N., Alternative Theories of Distribution, London : Gunkworth, 1960.
- (3) Kregel, J. A., The reconstruction of political economy : An Introduction to Post-Keynesian economics. New York : Wiley, Halsted Press, 1973.
- (4) Κοοροῦς, Α., Elements of Mathematical Economics, Boston : Houghton Mifflin Co, 1965.
- (5) Λάζαρη, Α., Οἰκονομικὸς Προγραμματισμὸς. Ἀθήναι, 1965.
- (6) Σαραντιδῆ, Σ., Μαθήματα Οἰκονομικῆς Ἀναλύσεως, Πειραιεὺς, 1972.